

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної і слов'янської філології

Курсова робота
з польської філології

на тему:

**СУЧАСНА ДИНАМІКА ПРОЦЕСУ НЕОЛОГІЗАЦІЇ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ:
КЛАСИФІКАЦІЯ, ФУНКЦІЇ ТА СФЕРИ ВЖИТКУ**

Студентки групи Пол17-22
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми: Польська мова і література,
друга іноземна мова, переклад
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.033
Слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша – польська
Печеніної Валентини Олександрівни

Науковий керівник: к. філол. н., доц.

Охріменко Тетяна Володимирівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НЕОЛОГІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВИ.....	6
1.1. Причини виникнення процесу мовної неологізації та обсяг поняття «неологізм» у дослідженнях сучасної лінгвістики і перекладознавства.....	6
1.2. Засади класифікації та характеристики неологізмів у мовній систем... 	9
1.3. Лінгвосоціокультурна роль процесу неологізації та функції неологізмів у мові	14
1.4. Методика лінгвістичного дослідження процесу мовної неологізації... 	18
Висновки до розділу I.....	18
РОЗДІЛ II. ТЕНДЕНЦІЇ НЕОЛОГІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ.....	19
2.1. Вектори сучасної динаміки та актуальні способи творення неологізмів у польській мові.....	19
2.2. Походження, сфери вжитку та тематичні групи розподілу неологізмів у сучасній польській мові.....	22
2.3. Вплив неологізації на динаміку галузевих сфер словникового складу польської мови.....	28
Висновки до розділу II.....	29
ВИСНОВКИ.....	30
АНОТАЦІЯ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

У зв'язку зі стрімким розвитком сучасного світу, політичними, соціальними, економічними та культурними зв'язками з іншими країнами, впливом науково-технічного прогресу та глобальними змінами в Європі словниковий запас польської мови постійно змінюється. Сучасна мовна динаміка демонструється численними трансформаціями лексичного складу. Слова, які більше не використовуються, стають застарілими чи й зовсім зникають з активного словника, натомість лексика поповнюється за рахунок появи великої кількості нових слів та словосполучень, зокрема від початку ХХІ ст. Утворення та функціонування нових лексем (а також морфем, фразеологізмів), які свідчать про зміни у суспільстві, технологіях та культурі, в традиційному мовознавстві та перекладознавстві називають процесом неологізації (див. праці М. Плюща, О. Селіванової, А. Колесника, О. Сербенської, Ю. Зацного, С. Єнікеєвої, О. Клименка, К. Третьякової, Ж. Колоїз, Н. Адах, Ю. Брайко, С. Радецької, І. Чернявської, О. Федорко, Н. Новохатської, Н. Білоус, Ю. Рибки). Сьогодні польська мова переживає справжній розквіт появи неологізмів.

Вивчення процесу неологізації є важливим іще й тому, що неологізми охоплюють усі сфери життя. Нові умови існування людства, нові відносини між комунікантами, поява нових галузей знань спричиняють відповідні зміни у мові. Питаннями неологізації у сучасній польській мові активно цікавляться українські і польські вчені: І. Кононенко, А. Кравчук, С. Гайда, О. Бутрин, Л. Вишневська, О. Федорова, Л. Шевченко, А. Марковські, Е. Полянські, С. Бомба, Й. Ліберек, Е. Манчак-Вольфельд, І. Масойч, Р. Гжегорчикова та ін. Аналіз літератури свідчить про достатньо високий науковий інтерес до неологізмів польської мови, однак засвідчуємо відсутність комплексного дослідження у цій галузі, яке б охоплювало питання причин виникнення неологізмів, їхнього функціонування у різних сферах мовного ужитку із визначенням ступеня впливу процесу неологізації на динаміку словникового складу польської мови. Потреба у такому комплексному дослідженні підтверджує **актуальність** обраної теми.

Об'єктом дослідження є неологізми у польській мові.

Предметом дослідження бачимо особливості динамічного процесу неологізації у польській мові.

Метою дослідження є лінгвосоціокультурний аналіз лексичних одиниць, які демонструють сучасну динаміку процесу неологізації в польській мові.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Дати визначення поняттям «неологізація» та «неологізм».
2. Описати причини виникнення неологізмів та їхню роль у мові.
3. Ознайомитися з основними класифікаціями неологізмів у мовознавстві та перекладознавстві.
4. Визначити функції та сфери вжитку неологізмів у мовній системі.
5. Проаналізувати основні напрямки актуальної динаміки неологізації в польській мові.
6. Дослідити джерела, сфери вжитку та тематичні групи розподілу неологізмів у сучасній польській мові.
7. Оцінити ступінь впливу процесу неологізації на динаміку словникового складу польської мови.

Матеріалом дослідження обрано лексичні одиниці словникового складу сучасної польської мови, представлені у словниках *Słownik języka polskiego PWN* та *Wielki słownik języka polskiego* (E. Polańskiego) загальною кількістю 50 одиниць.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**:

- а) метод синхронії при описі та порівнянні близькоспоріднених польської та української мов, зокрема у зіставному аспекті лексико-граматичних моделей неологізації польської та української мов; б) метод діахронії при описі динаміки процесу неологізації польської мови – від кінця ХХ ст. до 20-х рр. ХХІ ст.;
- в) використання тематичного принципу розподілу мовного матеріалу (за тематичними групами) відповідно до структурно-семантичної побудови мови;
- г) проєкція граматичних та словотвірних моделей побудови неологізмів на матеріал сучасної польської та української мов; г) метод компонентного аналізу лексичного значення та членування семантичної структури слів; д) класифікація неологізмів за

шкалою продуктивної-непродуктивної комунікативної активності відповідно до сфер уживання неологізмів.

Наукова новизна. У даному дослідженні вперше одержано результати комплексного лінгвосоціокультурного аналізу лексичних одиниць, які продемонстрували сучасну динаміку процесу неологізації в польській мові при побіжному порівнянні із динамікою української мови. Такий аналіз удосконалено охопленням питань про обсяг базових понять "неологізм", "неологія", "неологізація", причини виникнення неологізмів, їхнє функціонування у різних сферах мовного ужитку, засади розмаїтої класифікації, визначено ступінь впливу процесу неологізації на динаміку словникового складу польської мови. Дістала подальший розвиток теорія структурно-семантичного упорядкування мовних одиниць в межах польської національно-мовної картини світу. Розширено корпус неологізмів словникового складу сучасної польської мови. Опрацьовано лексико-граматичні моделі неологізації польської мови відповідно до шкали продуктивної-непродуктивної комунікативної активності. Здобуло підтвердження наукове положення про багатовекторність напрямків актуальної динаміки неологізації в польській мові.

Практичне значення. У результаті вивчення предмету дослідження було одержано результати, які можуть бути використані у загальній теорії перекладу, при перекладацькому аналізі польськомовного тексту, при викладанні практики усного та писемного мовлення польської мови у вищій школі, зокрема у лінгвосоціокультурному аспекті вивчення польської мови. Також зроблено внесок у глоттодидактику – методику навчання польської мови як іноземної.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного із них, висновків до всієї роботи, анотації та списку використаних джерел. Загальна кількість сторінок праці становить 36 сторінок. Список використаних джерел нараховує 24 пункти.

РОЗДІЛ I

НЕОЛОГІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВИ

1.1. Причини виникнення процесу мовної неологізації та обсяг поняття «неологізм» у дослідженнях сучасної лінгвістики і перекладознавства

Загальноприйнятою у мовознавстві є думка про те, що мова – це живий організм, який постійно розвивається, адаптується до змін у суспільстві. Одним із проявів цього розвитку є поява у мові нових слів та виразів, які в лінгвістичних дослідженнях прийнято називати "неологізмами". Такі одиниці здатні відображати нові поняття, ідеї, технології, модні тренди, інші аспекти сучасного життя.

На сьогодні у східно- та західнослов'янському мовознавстві не існує єдиного визначення терміну "неологізм". Вивчаючи загалом процес "неологізації", лінгвісти вкладають у поняття "неологізму" різні тлумачення. Так, "неологізми" вважають лексичними одиницями, які характеризуються новизною і сприймаються як незвичні, на відміну від відомих загальноновживаних лексичних одиниць із їхніми усталеними значеннями. Можна сказати слідом за вченими, що до неологізмів належать лексико-семантичні одиниці, які несуть на собі стилістичну "печатку свіжості" (Федорко, 2010, с. 79). "Неологізмами" також можуть називати такі нові слова або вирази, які з'являються в мові і не мають широкого розповсюдження серед носіїв цієї мови. Вони використовуються для опису нових явищ, об'єктів, ідей, процесів, понять, які тільки-но з'являються у суспільстві. Неологізми можуть бути створені і шляхом похідних композицій, скорочень, запозичень з інших мов (Новохатська, Білоус, 2017, с. 60).

У працях з лінгвістики існує велике розмаїття тлумачень інших термінів, дотичних до процесу неологізації, – "неологізм", "оказіональне слово" і "потенційне слово". "Неологізм", що походить від грецьких слів "νέος" ('молодий, новий') і "λογισμός" ('судження, вислів'), визначає новостворений термін, слово чи фразу, які ще знаходяться в процесі інтеграції в загальне вживання та не включені до літературної чи загальноприйнятої лексики (Колоїз, 2008). Слова, які перебувають

на периферії словникового складу будь-якої мови, відомі як "оказіональні слова". Вони не входять в сталі словникові структури, можуть бути похідними одиницями та відтворювати особливим чином уявлення про індивідуальне світобачення. Їхня головна функція – не номінативна, а характеризуюча, бо ці слова створено для експресивних та художніх цілей (Бутрин, 2023).

Погодимось із думкою вчених про те, що в обсяг поняття "неологізм" включаються слова, словосполучення, а також фразеологічні одиниці (рідше дослідники пишуть про окремі відгалужені значення), що виникають на певному етапі розвитку мови для позначення нової реалії чи поняття, усвідомлення яких зумовлене соціальними, регіональними чинниками, пов'язаними з функціонуванням літературної мови або з характерними рисами мови конкретного автора чи окремого тексту (Плющ, 1995, с. 106). Як влучно зазначають дослідники, без неологізмів мова могла б втратити здатність точно висловлювати нові ідеї та поняття, що є необхідним для розвитку науки, технологій, культури, загалом усіх сфер людського життя (Третьякова, 2019, с. 156).

Таким чином, можна підсумувати, що неологізми – це нові слова та цілі вирази, які з'являються на певному етапі розвитку (еволюції) мови з метою адаптивного відображення нових або мінливих явищ та вербалізуються найперше в літературній мові, а також у мові автора певного тексту чи в інших підмовах соціуму, зокрема слов'янського.

Процеси неологізації знаходяться у фокусі дослідження не лише мовознавців, а й перекладознавців. Проблема правильного розуміння і перекладу нових слів пов'язана з тим, що сьогодні, в умовах стрімкого розвитку науки, техніки і впливу глобальної мережі, словники не встигають відслідковувати появу нових слів і термінів у розмаїтті галузей знань. Тому, коли в тексті зустрічається нове слово, якого немає в словнику, перекладачеві доводиться враховувати словотвірний фактор слова і, спираючись на контекст, самостійно визначати його значення. Одним із таких складних завдань є, як відзначають перекладачі, переклад військових термінів в англomовному світі, які виражають факти, що не існують в країні, з мови якої вони перекладаються. У таких випадках переклад військової термінології може

здійснюватися шляхом пояснення значення слова, транслітерації або транскрипції (Федорко, 2010, с. 79-81). Складним є також переклад військової термінології з/на польську мову та з/на українську мову, перспективне дослідження чого бачимо актуальним і необхідним. Перекладач повинен вміти передати специфіку та соціальне значення поняття, враховуючи буквальне значення терміну в конкретному контексті, за актуальної воєнної ситуації в політичному житті України та економіко-культурної допомоги Польщі.

На думку дослідників "місії" неологізмів у мові, основні причини появи нових слів є такими: а) потреба дати назву новому об'єкту чи явищу; б) потреба замінити дану назву більш відкритою та прозорою, тобто такою, що відповідає внутрішнім законам мови та особливостям словотвору (Третьякова, 2019, с. 156). Тому власне неологізмами можуть називатися слова та словосполучення, створені на позначення саме нових явищ дійсності. Наприклад, неологізмами сфери розповсюджених комп'ютерних технологій можна назвати лексеми *онлайн*, *офлайн*, *блок-чейн*, *Антернет*, *кліктивізм*, *скріншот* тощо.

Попри достатню кількість неологізмів іншомовного походження, існують неологізми, що виникли в межах національної мови. В такому випадку неологізація вважається дослідниками плідним способом розширення меж традиційного словотвору в межах літературної мови. Неологізми показують, як мова може відображати динамічний розвиток суспільства. Зауважують, що розвиток словотвірної системи мови, формування нових словотвірних моделей та зміни в існуючих словотвірних моделях визначають розвиток мови (Сербенська, 2001), в тому числі пов'язаний із впливом процесів неологізації.

У працях мовознавців і літературознавців неологізми отримують цілий спектр характеристик. Так, неологізми можуть називатися тимчасовими, інколи їхня популярність зникає з часом, але деякі з них стають постійними складовими мови і згодом перестають називатися новими словами. Деякі неологізми стають настільки поширеними, що вони включаються до словників та офіційно визнаються як складові мови. Також дослідники зауважують, що нові слова, які з'являються в мові, проходять різні етапи соціалізації та лексикалізації, демонструючи поширеність в

різних сферах мовного вжитку. Як правило, нова лексика починається в колі діячів науки та культури – таких, як лектори, вчителі та працівники ЗМІ. Потім вона фіксується в друкованих засобах масової інформації. Наступним етапом соціалізації є прийняття нового слова носіями мови. Лише після цих етапів нове слово починає процес лексикалізації. Потрібно багато часу, щоб нове слово увійшло до лексикону, але потрібно іще більше часу, щоб воно увійшло в активний вжиток (Адах, 2009).

1.2. Засади характеристичності та класифікації неологізмів у мовній системі

Як зазначалося вище, "неологізми" – це нові окремі слова або цілі вирази, які з'являються в мові та іще не мають широкого розповсюдження серед носіїв мови, хоча вже відображають свіжі ідеї, технологічні досягнення, соціокультурні тренди. Тож неологізми є своєрідними "новачками" у лексиконі мови із характерними для них функціями.

У попередньому підрозділі ми відзначили, що науковці мають різні погляди на процес неологізації і сам термін "неологізм", отож і єдиної універсальної класифікації неологізмів на сьогодні не існує. Здебільшого користуються традиційним розподілом неологізмів за способом їх утворення, за стилістичним забарвленням тощо. Українські дослідники-мовознавці та автори термінологічних енциклопедій, зокрема сучасний український мовознавець О. О. Селіванова зазначає, що неологізми можуть бути створені шляхом похідних конструкцій (наприклад, утворення нових слів від існуючих), композицій (складання нових слів з двох або більше компонентів), скорочень або запозичень з інших мов (Селіванова, 2006). Отже, тут можна побачити, перш за все, класифікацію неологізмів за способом утворення.

Грунтуючись на іншому погляді стосовно умов утворення, неологізми розподіляють на анонімні й авторські. Індивідуально-авторські неологізми є особистими знахідками письменників, створеними в естетичних цілях як засіб виразності мовлення. Вони рідко виходять за межі контексту, тому не отримують широкого поширення і, як правило, залишаються приналежністю індивідуального стилю, так що їх новизна та незвичність зберігаються. Серед останньої групи слід

виокремити слова, утворення яких заперечується законами словотвору та мовними нормами. Такі неологізми використовуються лише в авторському контексті, є лексичним засобом художньої виразності і називаються вони "оказіоналізмами". Ця група лексичних одиниць не широко розповсюджена та не належить до словникового складу мови (Селіванова, 2006). "Оказіоналізми" традиційно виділяють в окрему групу як вид авторських неологізмів та розуміють під цим терміном мовне утворення, що виникло внаслідок свідомого порушення автором мовних норм у процесі індивідуального творчого акту. Н. А. Адах розуміє новизну авторської лексики як "мовне утворення системного або несистемного характеру, що є результатом свідомого порушення автором мовних норм і виникає в процесі індивідуального творчого акту". Також зазначається, що така новизна є "периферійним лексичним елементом, створеним передусім зі стилістичною метою і засвідченим уперше в художньому, науковому та публіцистичному стилях мовлення і, до того ж, не зафіксованим у словниках національних мов відповідного періоду" (Адах, 2009).

Взаємодія термінів "неологізм", "оказіональне слово" і "потенційне слово" також впливає на класифікування неологізмів. Так, класифікація українського дослідника Ю. А. Зацного (Зацний, 2013) розподіляє неологізми за способами утворення на фонологічні, запозичення, семантичні та синтаксичні, які формуються шляхом комбінування існуючих елементів мови. О. А. Сербенська (Сербенська, Волощак, 2001) виділяє два види неологізмів за способом введення до мови: лексичні (новотвори чи запозичення) і семантичні (нові значення вже існуючих слів).

Щодо способів творення неологізмів українські дослідники розглядають креацію, деривацію (морфологічну і неморфологічну), калькування, запозичення, актуалізацію застарілих слів чи одиниць різних терміносистем, жаргонів і т. д. Формування нових значень відбувається через метонімізацію, метафоризацію, семантичну конденсацію, каламбур (Сербенська, Волощак, 2001).

За цільовим призначенням неологізми поділяються на номінативні та стилістичні. Зауважується на тому факті, що за умови, якщо перша група прямо

номінує поняття, то друга – образно окреслює предмети, що вже мають назву. До номінативних неологізмів відносяться вузькоспеціальні терміни, що не мають синонімів. Цікаво, що для стилістичних неологізмів характерне явище синонімії (зокрема між нейтральними і емоційно-забарвленими відповідниками), у свою чергу це надає новизни загальновідомому явищу та розширює суб'єктивізацію носія мови (Селіванова, 2006).

У сучасній лінгвістиці існують не тільки різні погляди дослідників стосовно неологізмів, але й розповсюдженими є "традиційні" та "нетрадиційні" класифікації цих лексичних одиниць. Оскільки новизна може стосуватися лише семантики слова (змістовна новизна), його матеріальної форми або ж водночас і лексичного змісту, і форми, то найчастотніше, на думку експертів з лінгвостилістики, розрізняють такі типи неологізмів (Адах, 2009):

1) справжні неологізми (або ж суто неологізми) – слова, що характеризуються абсолютною новизною як за формою, так і за змістом;

2) формальні неологізми – слова, що характеризуються новизною форми, або ж морфеми, з яких складаються слова; відомі морфеми використовуються в незвичних комбінаціях, утворюючи слова з абсолютно новим значенням;

3) трансформації – це слова, в яких нова форма поєднується зі значенням, що раніше передавалося іншими лексичними засобами; вони називаються синонімічними неологізмами і становлять кількісно обмежену групу, зокрема в сучасній українській мові; дослідниками помічено, що вони надають більш емоційного значення предметним та особовим іменникам, які раніше були формально нейтральними іменниками;

4) семантичні неологізми – це слова, в яких нові значення передаються за допомогою існуючих у мові форм, тому у межах таких одиниць розрізняють відповідно два типи: а) слова, які втратили всі свої попередні ознаки і повністю змінили своє значення; б) слова, в яких з'являється інший лексико-семантичний варіант семантичної структури, але зберігаються всі попередні.

При аналізі процесів неологізації у сучасному публіцистичному стилі детально розглядають чотири типи класифікації (Брайко, 2022, с. 17-19):

1. За видом мовної одиниці розрізняють: 1) неолексеми – неологізми, що виникли у результаті запозичення; 2) неофрази – стійкі сполучення неологізмів з ідіоматичною семантикою; 3) неосемеми – неологізми, що з'явилися у процесі набування застарілими словами нових лексико-семантичних значень; 4) новітні переосмислення – утворення неологізмів шляхом переосмислення слів для найменування якогось уже відомого поняття; цей процес відбувається, ймовірно, у зв'язку з виникненням необхідності відтінити одну з якостей того чи іншого поняття, які раніше не відображалися у словесному найменуванні, або ж для позначення стилістичних і різного роду емоційно-оцінних відтінків, характерного історичного контексту опису того чи іншого поняття, предмета.

2. За ступенем новизни мовної одиниці виділяють: 1) сильні неологізми (абсолютні) – слова, що були відсутні в мові; 2) слабкі неологізми (відносні) – принципово не новоутворені лексичні одиниці, що існували, проте мають вже інше осмислення. Лінгвісти відносять сюди і "внутрішні запозичення" – вони виникли в результаті перерозподілу у видах мовлення та його жанрах. Наприклад, при переході із вузькоспеціалізованої сфери до загального вжитку (узуса).

3. За видом означуваного денотата позначають: 1) новий денотат; 2) старий денотат; 3) актуалізований денотат; 4) вимираючий денотат; 5) гіпотетичний денотат, або той, що не існує.

4. За способом утворення: 1) лексичні – утворені на базі існуючих слів і елементів (складні, афіксальних похідні, аббревіатурні утворення усіх видів і т.д.) або запозичені з інших мов. До лексичних неологізмів відносяться новостворені на матеріалі рідної мови в повній відповідності з існуючими в мові словотвірними моделями (рідше запозичені) слова або словосполучення, що позначають нові, раніше не відомі, не існуючі поняття, предмети з галузей науки, рід занять, нові професії і т.д.; 2) семантичні – присвоєння нового значення слову, що існує.

Класифікація неологізмів базується і на їхньому походженні та сфері застосування. За такою класифікацією основні типи неологізмів включають:

1. Семантичні неологізми: це нові слова або вирази, які вводяться для опису нових понять, явищ або ідей. Наприклад, неологізм *блок-чейн* був вперше

використаний для опису технології, що лежить в основі функціонування криптовалюти.

2. Технічні неологізми – це нові слова або терміни, які використовуються для опису нових технологій, винаходів або наукових концепцій. Наприклад, неологізм *інтернет речей* відображає поняття взаємопов'язаних пристроїв у мережі Інтернет.

3. Соціальні неологізми – це нові слова або вирази, які відображають нові соціальні тренди, культурні концепції або зміни в суспільстві. Наприклад, нові слова *селфі* та *тренд* стали популярними в суспільному дискурсі, описуючи нові явища у сфері комунікації та моди (Чернявська, 2020, с. 505-507).

Наступна класифікація, а саме класифікація неологізмів за словотвірними моделями, враховує словотвірну динаміку мови та знання характерних шляхів граматичного утворення неологізмів. Серед найбільш поширених мовознавці виокремлюють використання фразеологізмів чи стереотипних висловів як основи для нових слів та виразів, а також адаптацію лексичних одиниць з інших мов чи міжкультурних середовищ внаслідок міжнародної взаємодії (Колоїз, 2008, с. 27). Так, зазначається, що багато неологізмів утворюється за допомогою префіксів чи суфіксів, що надають новим словам конкретні значення чи відтінки. Ще одним поширеним способом створення неологізмів є їхнє об'єднання в композити, коли два або більше слова об'єднуються для утворення нового. Зменшення слова до його скороченої форми або утворення слова з початкових літер слів стає частим механізмом створення неологізмів (там само).

Неологізми в сучасній мові стають не лише втіленням нових ідей, але й об'єктом вивчення лінгвістичної еволюції. Словотвірні характеристики неологізмів відображають різноманітні аспекти їхнього становлення та функціонування. Вивчення цих характеристик допомагає краще зрозуміти природу лексичної новації та її вплив на мовний ландшафт (Колоїз, 2008, с. 36). Загалом, розуміння розмаїтості класифікацій та соціолінгвокультурних ролей неологізмів у мові та суспільстві допоможе нам краще зрозуміти мовну еволюцію та здатність мови адаптуватися до сучасних вимог і глобальних змін мультикультурного середовища.

1.3. Лінгвосоціокультурна роль процесу неологізації та функції неологізмів у мові

Неологізми відіграють важливу роль у мові, відображаючи постійні зміни в мережевому суспільстві, науці, технологіях та загалом у культурі. Тому ці лексичні новоутворення виконують важливі функції, необхідні для розвитку мови та її адаптації до сучасних реалій.

Лінгвосоціокультурна роль неологізмів у мовному розвитку та розвитку культурного середовища є багатогранною. На думку вчених, основні аспекти ролі неологізмів включають: 1. вираження нових понять та ідей: неологізми допомагають мові адаптуватися до змін у суспільстві, надаючи нові слова та вирази для опису нових понять та ідей; 2. розширення меж мовного виразу: неологізми дозволяють мові виражати більш точно та влучно нові явища, об'єкти або концепції, які не можуть бути описані за допомогою існуючих слів; 3. стимулювання мовного розвитку: неологізми стимулюють активний процес творення нових слів та виразів, що сприяє мовному розвитку і розширенню лексичного запасу носія мови; 4. відображення культурних та соціальних змін: неологізми відображають нові тренди, цінності та культурні зміни у суспільстві, допомагаючи відтворити дух сучасності в мовленні; 5. виявлення творчих здібностей мови: неологізми свідчать про творчість та гнучкість мови, показуючи, що мова постійно розвивається та адаптується до нових реалій (Колесник, Белікова, 2010, с. 719).

Кожна нова семантика викликає нові прагматичні аспекти, отримуючи яскраві прагматичні функції. На відміну від традиційної лінгвістики, прагматика використовує мову не лише як інструмент для вираження людських думок, але і як каталізатор для формування думок читача чи слухача, спрямованих на досягнення комунікативних цілей (Третьякова, 2019, с. 156). Отже, в контексті прагматики неологізми отримують особливе навантаження; їхні номінативні функції визнаються ключовими для багатьох нових слів. Прагматична функція неологізмів нерозривно пов'язана із їхньою комунікативною та когнітивною функціями. Як зазначають дослідники, яскраво виражена функціонально-стилістична окраса неологізмів сприяє не лише їх частому вживанню, але й збільшує інтерес до загальної

інформації. Неологізми сигналізують про зсуви в усвідомленні та переосмисленні реальності, інтенсифікацію асоціацій та перегляд оточуючого світу мовцями (там само). Подібні явища спостерігаються в усіх сучасних національних мовах та є відображенням поступової зміни національних уявлень про світ. Друге десятиріччя XXI століття багате на нові слова, а мовознавці пов'язують це явище в тому числі зі складними періодами в історії країни та стрімкістю технологічного прогресу (Рибка, 2021).

Згадаємо, що з точки зору походження неологізми класифікуються як лексичні та лексико-семантичні, включаючи загальномовні, узуальні та індивідуальні. Крім того, вчені підкреслюють, що важливо розглядати джерело походження (внутрішньомовні чи запозичені), спосіб творення (лексичні та семантичні), розрізняти okazіоналізми та потенціалізми. При такій класифікації неологізми визнаються результатом зовнішньої та внутрішньої сфери лінгвістичних факторів, де графічна, фонетична, граматична та семантична нестійкість може бути визначальною ознакою.

Така класифікація впливає і на функції неологізмів у мові, найперше на номінативну функцію неологізмів. Її виконують новоутворення, які використовуються для позначення деталей, операцій, програм, фахівців у галузі техніки, нової автотехніки, молодіжних субкультур, музичних напрямів, приладів (девайсів), предметів одягу. Ці неологізми, на думку дослідників, є результатом розширення лексичного складу для вираження нових реалій (Брайко, 2022, с. 17).

Розвиток інформаційних технологій призвів до інтенсивного використання в мові нових слів: наприклад, *тег* (англ. tag – мітка, ключове слово), *девайс* (англ. device – пристрій із мікроелектронікою), *інтерактив* (англ. interaction – взаємодія), *дигітальний* (англ. digital – цифровий, наприклад, цифрова камера), *опція* (англ. option – вибір, додаткова функція). У повсякденному вжитку англіцизми та неологізми поступово витісняють старі слова, такі як *стійка адміністратора*, на їхнє місце приходять нові терміни, наприклад, *ресепшин* (англ. reception – прийом), *дрес-код* (англ. dresscode – кодекс одягу) замість *форма одягу*, *тренд* (англ. trend – напрямок, течія, тенденція) (Брайко, 2022, с. 17-19).

Окремою функцією треба назвати вживання відомого слова для номінування трансформованої реальності. Наприклад, лексема *модель* в сучасному українському мовленні може вказувати не лише на манекенницю чи натурницю, але і на особу з модельною зовнішністю. Такі неологізми висувають на передній план основні якості чи характеристики позначуваного об'єкта, зберігаючи попередні значення слова. Крім того, неологізми іншомовного походження, такі як *PR* (public relations – піар), активно використовуються та стають легко впізнаваними.

Семантична адаптація неологізмів може мати свої нюанси, коли запозичені слова засвоюють переважно одне-два значення чи відтінки значень, що може призводити до комунікативних непорозумінь та анулювати комунікативну функцію неологізма. Наприклад, слово *ангрейд* може мати різні значення в англійській та українській мовах. Хоча такі неологізми є важливою частиною сучасних мов, додаючи до них свіжість та актуальність.

До функцій неологізмів слід віднести і образну функцію: неологізми часто виникають в результаті переносу значень та можуть віддзеркалювати соціально-політичні процеси та явища. Наприклад, *дегероїзація*, *трансобласний*, *ультраправий* можуть відображати різні аспекти сучасного суспільства. Щодо сучасних форм розширення значень слів зазначимо, що мова йде про використання метафоричного переносу, що базується на подібності вражень, відчуттів та емоцій. Наприклад, термін *алергія* переноситься у вжитку як "негативне ставлення чи непереносливість до когось чи чогось", а *епархія* або *пасіка* можуть означати "відомство чи сферу діяльності з відповідними інтересами" (Чернявська, 2020, с. 505-507). Проте, цей взаємозв'язок може швидко зникати, і його може не бути в словниках, як, наприклад, у випадках *деформації* або *закритого*, де переносне значення може відрізнитися від первинного. Також спостерігається випадки метафоричної біномінації, коли переносне найменування з часом стає самостійним джерелом нових переносів значення, як у словах *саркофаг*, *вампір*, *аура* та *кишеня* (там само).

Важливо відзначити, що деякі неологізми мають низьку стилістичну маркованість та можуть бути сленговими, отже, виконувати функцію мовно-стилістичного розшарування, наприклад, *закласти* або *зломити*. Зафіксовано

випадки метонімії, такі як *Європа*, яка може вказувати на все, що пов'язане із західною культурою, або *офіціоз*, що відноситься до представників офіційної ідеології (Чернявська, 2020, с. 505-507).

У сучасному мовленні спостерігається інтеграція нових слів із іншомовним походженням, таких як *бекграунд* чи *дедлайн*, які стають поширеними завдяки своїй лаконічності та узагальненню.

Неологізми також виконують функцію евфемізації та приховуванні сутності явищ, що дозволяє уникнути негативних ефектів та стресу в комунікації. Так, фраземи з негативною конотацією у неологічному вжитку є спробою нейтралізувати пряме значення слів. Наприклад, вираз *діти з проблемами* може замінюватися на *діти з неблагополучних родин* чи *діти-сироти*. Термін *бананові республіки* використовується для опису країн із "продажним урядом, зруйнованою економікою, великим зовнішнім боргом та розвинутою корупцією" (там само).

Існують групи неологізмів, які за своїми функціями можуть бути класифіковані як "мертві", "загальноновживані" чи "залишені у статусі" неологізмів (Колоїз, 2008, с. 27-36).

Соціокультурна функція неологізмів: неологізми дозволяють виражати ідеї, концепції та тренди, які можуть бути унікальними для певних груп або підкультур. Вони стають частиною ідентичності та спілкування в межах конкретних спільнот (Третякова, 2019, с. 156).

Індивідуалізуюча функція: неологізми допомагають формувати лінгвістичний стиль та моду, вони можуть бути вжиті для створення мовного оригіналу, який підкреслює індивідуальність та креативність того, хто говорить (там само).

Функція спрощення: неологізми дозволяють уникнути вживання складних та довгих описових конструкцій, замінюючи їх більш лаконічними та компактними новотворами (Третякова, 2019, с. 156).

1.4. Методика лінгвістичного дослідження процесу мовної неологізації

У даному дослідженні спираємося на метод сихронії та одночасного порівняння близькоспоріднених мов (у зіставному аспекті лексико-граматичних

моделей неологізації польської та української мов), а також залучаємо метод діячронії при описі динаміки неологізації польської мови (від кінця ХХ і до 20-х рр. ХХІ ст.); використовуємо тематичний принцип розподілу мовного матеріалу відповідно до структурно-семантичної побудови мови; проєктуємо граматичні та словотвірні моделі побудови неологізмів на матеріал сучасної польської та української мов; залучаємо метод компонентного аналізу лексичного значення та членування семантичної структури слів; класифікуємо неологізми за шкалою продуктивної-непродуктивної комунікативної активності відповідно до сфер уживання неологізмів.

Висновки до розділу I

В розділі I ми розглянули теоретичні засади вивчення мовного процесу неологізації, змалювали обсяг поняття неологізму та спробували дати власне розуміння даного терміну, звернулися до різних концепцій утворення / походження явища неологізації у розмаїтті класифікацій неологізмів, описали лінгосоціокультурну роль неологізмів та їхні функції у сучасній мові; продемонстрували актуальну методикау лінгвістичних досліджень процесу мовної неологізації у динаміці (діячронії) та у зіставному аспекті (синхронно на матеріалі польської та частково української мов).

РОЗДІЛ II

ТЕНДЕНЦІЇ НЕОЛОГІЗАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ

2.1. Вектори сучасної динаміки та актуальні способи творення неологізмів у польській мові

Неологізація як процес створення та використання нових слів є важливим елементом мовного розвитку, а його динаміка вказує на сучасні тенденції та зміни в європейському суспільстві. В контексті польської мови можна відзначити кілька векторів, які визначають актуальну динаміку процесу неологізації.

Процес розвитку неологізації у польській мові нерозривно пов'язаний, зокрема, із словотвірною системою, яка постійно модифікується, із новими словотвірними моделями та зміною існуючих моделей, а також з іншими аспектами словотвірного процесу, які стали результатом розвитку науки, техніки, культури та суспільних відносин у сучасній Польщі (Бутрин, 2023).

З історії європейської лінгвістики відомо, що до середини XIX століття більшість нових слів формувалась шляхом власне термінологізації, створення термінів-фраз на базі існуючих слів та термінотворення. Починаючи з середини XIX століття до цих методів додається введення систематичної номенклатури та новітньої термінології, яка охоплює систему термінів-модифікаторів у межах конкретної теорії (Селіванова, 2006).

У сучасній польській лінгвістиці, окрім словотвірної неологізації, спостерігаються випадки використання імпортованих слів – тобто запозичень і їх перекладів (Бутрин, 2023). Великий інтерес викликає й дослідження процесу термінотворення в контексті сучасної польської мови. Тож необхідним є комплексний аналіз явища термінологічної неології у світлі запозичень сучасної польської мови та виявлення особливостей творення неологізмів у польській мові.

Серед актуальних причин розвитку процесу неологізації у польській та українській як близькоспоріднених мовах можна виділити такі: а) застосування новітніх технологій у сучасному житті супроводжується створенням нових термінів, наприклад, *Інтернет*, *штучний інтелект*, *кібербезпека* – технічні інновації

породжують неологізми, що відображають актуальні реалії; б) зміни в суспільстві та культурі викликають появу нових понять і висловів – про сучасні соціальні рухи, гендерну рівність, екологічні питання; в) глобалізація сприяє взаємодії різних культур та мов, наприклад, згадаємо англіцизми, які адаптуються до польської мови, стаючи неологізмами в контексті польського спілкування; г) активне використання соціальних мереж та інтернет-комунікації призводить до створення нових слів.

Найважливішим чи навіть основним вектором динаміки процесу неологізації та основним джерелом виникнення неологізмів у польській мові є запозичення з англійської, зокрема у сфері молодіжного спілкування. Молодіжна мова, багата та креативна, характеризується okazionalnością та mінливістю, а також використанням тимчасових тенденцій, зокрема, за рахунок впливу комп'ютерних ігор.

Слід зауважити, що інші джерела також зробили важливий внесок у формування молодіжних неологізмів. Наприклад, числівник *шістдесят* та його словотвірний варіант *шістдесятник* (пол. *sześćdziesiąt*) є наслідком спрощення вимови і використовується в Кримінальному кодексі. Згідно з Частиною 3 статті 60 Кримінального кодексу, цей термін визначає "інформатора", який повідомляє відомості органам, що ведуть розслідування, про осіб, причетних до злочину, та обставини, що мають істотне значення для його вчинення.

Важливим вектором динаміки процесу неологізації у польській мові є шлях словотвору. Зокрема, суфіксація є поширеним словозмінним та словотвірним явищем у мові і призводить до створення великої кількості слів (Новохатська, Білоус, 2017, с. 60-63). На підтвердження думки дослідників відзначимо у польській мові продуктивні в світлі словотвірної неології суфікси k- (наприклад, *pies* "собака" – *piesek* "собачка", *kwiat* "квітка" – *kwiatek* "квіточка"), -czk- (наприклад, *lalka* "лялька" – *laleczka* "лялечка"), -aszek-, -uszek-, -iszek-, -yszek- (наприклад, *wujek* "дядько" – *wujaszek* "дядько", *kwiat* "квітка" – *kwiatek* "квіточка" – *kwiatuszek* "квіточка"), -ik-, -uk- (наприклад, *koń* "кінь" – *konik* "коник"). Значення, протилежне зменшувально-пестливому, виражається через використання суфіксів -sk-, -isk-, -ysk-: наприклад, *głos* "голос" – *głosisko*, *piwo* "пиво" – *piwisko* "велике пиво", *bloto* "бруд" – *blócisko* "бруд, грязюка", *bicz* "бати́г" – *biczysko*. Важливо зауважити, що ці

процеси не тільки розширюють словниковий запас, але й роблять мову більш живою та емоційно-виразною.

Процес створення слів шляхом додавання префіксів називається префіксацією. Функціонально префікси подібні до суфіксів, але існують і важливі відмінності між ними. На відміну від суфіксів, які розташовані в кінці слова і є ударними, префікси є невіддільними від основи. Суфікси виражають більш складене словотвірне значення і їхня кількість значно більше, ніж у випадку префіксів, які часто залежать від основи (*superbelfer, ultrakrótki, ekstranowoczesny, hiperinflacja, kontrtytuł*). Префікси можуть лексикалізуватися (використовуватися самостійно як слова), наприклад, *ultra* – ультра; *super* – найвищої якості (Bańba, Liberek, 2002, с. 290).

Парасинтез, або префіксально-суфіксальний метод словотворення, включає в себе створення нових слів за допомогою одночасного додавання до основи і префікса, і суфікса, тож парасинтез демонструє взаємодію двох різних морфологічних методів словотворення (Masojć, 2015, с. 35). Цей процес сприяє розширенню значень слів та їхній новій інтерпретації. Розширення значень в словах вказує на їхній еволюційний розвиток, коли слово, спочатку позначаючи конкретну сутність, стає виразником більш загального поняття.

Наступний вектор динаміки неологізації у польській мові – це переосмислення, метафоризація. Усі іменники польської мови, чиє значення піддається переосмисленню, можна класифікувати за основними трьома групами: 1) слова, чиє значення змінюється лише в поєднанні з іншим словом; 2) слова, що вживаються незалежно від наступного за ними компонента; 3) слова, що складаються з двох (і більше) слів і є ефективними для передачі складних понять у стислій формі, що особливо важливо при формуванні термінів (Grzegorzczukowa, 1984, с. 397-422).

У сучасних європейських мовах в цілому спостерігається продуктивне утворення складних слів з граматичними елементами *авто-, агро-, аква-, аудіо-, аеро-, біо-, відео-, держ-, інтер-, між-* тощо. У ХХІ столітті також активно виникають нові слова з коренями та терміноелементами, такими як *арт-, веб-, бізнес-, біт-, брейн-, бек-, вібро-, він-, ВІЛ-, гей-, гейм-, інтернет-, інфо-, нарко-*,

нано-, еко- тощо. До словотвірних новоутворень, наприклад, в українській мові, входять дієслова *ангрейдити, постити, сканувати, скопіювати, агритися*, а також прикметники, такі як *геймзалежний, портальний, сайдинговий, смартфонний, снековий, софтовий*. У розмовній мові широко використовуються іменники – такі, як *айтишник, торрентовка, шопоголик, він(-)клієнт*. За останні роки у мовленні також укорінилися нові слова, такі як *хайп*, які можуть мати різні значення (‘істерія навколо теми, особи чи події’ або ‘високодохідні програми з інвестування’, що часто пов'язуються з *фінансовими пірамідами*). Інші новоутворення, такі як *лайк, гаджет, коучинг*, а також фраземи, наприклад, *кавове лице, фейсбук-хвилин(к)а, домашня сліпота*, стають все більше поширеними в розмовному мовленні, зокрема молоді (Новохатська, 2017, с. 60-63).

Таким чином, актуальна динаміка процесу неологізації в польській мові свідчить про постійне оновлення мови відповідно до змін у мережевому суспільстві, технологіях та культурі. Вектори, які були визначені, показують, що неологізми виступають як рефлексія сучасних реалій та стають важливим ресурсом для точного вираження нових ідей та явищ у мові.

2.2. Походження, сфери вжитку та тематичні групи розподілу неологізмів у сучасній польській мові

Польська мова продовжує збагачуватися новими словами, а це свідчить про життєздатність та актуальність мовного структурування. У наш час, коли зміни відбуваються так швидко, неологізми стають невід'ємною частиною комунікації та взаєморозуміння. У сучасній польській мові неологізми як новостворені слова або цілі вирази виявляються як результат впливу різноманітних чинників – таких як технологічний прогрес, глобалізація, наукові досягнення та зміни у суспільних структурах.

Одним із головних джерел неологізмів у польській мові є запозичення слів з інших мов. Вплив мов є результатом взаємодій і стосунків між країнами та народами, що ґрунтуються на культурних, політичних, наукових, економічних взаємодіях і навіть модному впливі (використання англійської як міжнародної

мови). Зазвичай виділяють дві основні причини запозичень іншомовних слів: екстралінгвальні (обумовлені контактами між народами, необхідністю в найменуванні нових об'єктів чи концепцій, модним впливом, економічною вигодою в мовленні) і інтралінгвальні (відсутність альтернативного слова в рідній мові для нового об'єкта чи концепції, використання іншомовного слова як синоніму замість описового виразу, намагання більш яскраво виокремити певне значення або функцію об'єктів, прагнення до розширення мови, що веде до виникнення іншомовних стилістичних синонімів) (Сербенська, Волощак, 2001).

Зазвичай більшість англіцизмів представлені лексемами, які виникають у мові для задоволення потреби у найменуванні нових речей чи концепцій. Вони проникають в мову через усне та писемне мовлення, а при усному запозиченні іншомовні лексеми часто зазнають значних змін. Якщо нове слово використовується як синонім до вже існуючих слів, це призводить до розмежування значень між ними та внесення змін у семантику вихідних термінів.

Англіцизми як актуальні запозичення слів у польську мову може відбуватися прямим або опосередкованим шляхом. Люди, що використовують мову, можуть сприймати запозичені слова як більш модні, що може бути обумовлено психологічними причинами. Так, якщо звернутися до сучасної польської розмовної мови, можна відзначити, що, наприклад, у більшості випадків поляк обирає сказати *sorry*, а не *przepraszam*; *cool* замість *fajny*. У випадках, коли виникає проблема відсутності слова для позначення предмета чи нового явища, або існуюче слово є незручним для використання з певних причин, відбувається перехід слів із однієї мови в іншу. Наприклад, виникнення нових косметичних продуктів, які раніше були невідомі, призвело до запозичення назв з англійської мови: *consealer* – "олівець-коректор"; *peeling-cream* – "крем, що прибирає верхній шар шкіри" та інші.

Сучасні англіцизми виявляються, як зазначалося вище, у багатьох сферах, від найширших до вузькоспеціалізованих галузей. Відзначимо найхарактерніші тематичні групи розподілу англіцизмів у польській мові відповідно до сучасних польських досліджень (Manchak-Wohlfeld, 1995):

– Кулінарія: *catering* – "катеринг", *hamburger* – "гамбургер", *fast food* – "фаст фуд", *grill* – "гриль", *lunch* – "ланч", *popcorn* – "попкорн", *sandwich* – "сандвіч", *toast* – "тост";

– Краса і здоров'я: *callanetics* – "калланетика", *hyperallergic* – "гіпералергічний", *hypoallergic* – "гіпоалергічний", *jogging* – "джогін", *lifting* – "ліфтинг", *make-up* – "мейкап", *peeling* – "пілінг", *stretching* – "стречинг", *trend* – "тренд";

– Модний одяг: *dzinsy* – "джинси", *dzersej* – "джерсі", *klipsy* – "кліпси", *moher* – "мохер", *smoking* – "смокінг";

– Культура, кіно- і музична продукція: *bestseller* – "бестселер", *blues* – "блюз", *country* – "кантрі", *disco* – "диско", *DJ* – "Ді Джей", *jazz* – "джаз", *pop music* – "поп музика", *rock music* – "рок музика";

– Спорт: *badminton* – "бадмінтон", *bobsleigh* – "бобслей", *derby* – "дербі", *doping* – "допінг", *jockey* – "жокей", *hockey* – "хокей", *leader* – "лідер", *match* – "матч", *outsider* – "аутсайдер", *ring* – "ринг", *rugby* – "регбі", *set* – "сет", *tennis* – "теніс";

– Професії: *baby-sitter* – "бейбі сітер", *businessman* – "бізнесмен", *copywriter* – "копірайтер", *dealer* – "ділер", *designer* – "дизайнер", *developer* – "девелопер", *disc jockey* – "диско джокей", *showman* – "шоумен", *top model* – "топ модель", *workaholic* – "роботоголік", "працелюб";

– Техніка: *CD* – "СД", *chip* – "чіп", *e-mail* – "е-мейл", *interface* – "інтерфейс", *joystick* – "джойстик", *compact* – "компакт", *microprocessor* – "мікропроцесор", *modem* – "модем", *notebook* – "ноутбук", *server* – "сервер", *scanner* – "сканер", *fax* – "факс", *gadget* – "гаджет";

– Політика і суспільно-економічне життя: *budget* – "бюджет", *leader (of the party)* – "лідер (партії)", *lobby* – "лобі", *establishment* – "істеблішмент";

– Економіка: *business* – "бізнес", *businessmen* – "бізнесмени", *boom* – "бум", *boss* – "бос", *broker* – "брокер", *leasing* – "лізинг", *manager* – "менеджер", *monitoring* – "моніторинг", *sponsor* – "спонсор".

Примітно, що однією з найрозгалуженіших тематичних груп серед вищезазначених є лексико-тематична сфера запозичень, яка пов'язана з громадським життям та активністю людини: тут і бізнес-реалії (*leasing, partner, sponsor*), і реалії зі сфери медіа та реклами (*target, storytelling, blog, subskrybować, oldschooolowy*).

Розглянемо різні методи вивчення іншомовної лексики, що увіходить до неології польської мови: фонетико-графічний, граматичний (або морфологічний) та семантичний. Важливо враховувати, що англійський правопис суттєво відрізняється від польського та українського, наприклад, польський алфавіт складається із 32 літер (на 8 літер більше, ніж в англійському), а також включає діакритичні знаки, відсутні в англійському алфавіті. Специфічні фонетичні особливості природніх англіцизмів, які узяті до сучасної польської мови, становлять результат їхньої фонетико-графічної адаптації за допомогою алфавітів мов-реципієнтів.

Морфологічне освоєння іншомовних слів відбувається різними шляхами. Трансформація граматичного оформлення запозичених іменників, зокрема, пов'язана з різними родовими значеннями. У цьому контексті відбувається адаптація іншомовних флексій, де часто втрачаються оригінальні граматичні форми на користь закінчень, характерних для мов-реципієнтів, із збереженням родових відмінювань. В інших випадках структура залишається незмінною, але родові значення зазнає змін відповідно до формально-граматичних норм мови-реципієнта. При адаптації прикметників і дієслів відбувається не лише зміна граматичного оформлення та основної структури, але й перетворення флексій та структури основи. У польській мові прикметники, які походять з інших мов, часто мають такі суфікси: -n- / -н- (*creative – kreatywny – ‘креативний’*), -sk- / -ськ- (*manager – menedzerski – ‘менеджерський’*), -ow- / -ов- (*credit – kredytowy – ‘кредитовий’*). До складу основи іншомовних дієслів в польській мові входить суфікс -owa (*adore – adorowac, imagine – imaginowac, correspond – korespondowac*) (Manczak-Wohlfeld, 1995).

Семантичне освоєння запозичень визначається лінгвістичними факторами. При введенні іншомовного слова в лексикон мови-референта воно стає головним засобом номінації та може замінювати або доповнювати близькі синоніми. Цей

процес пристосування може призводити до засвоєння іншомовного слова не в усіх його значеннях, а лише в тих, які виявляються необхідними. Таким чином, під час освоєння іншомовних слів вони зазнають змін як ззовні, так і внутрішньо, відповідаючи складній системі фонетичних, словотвірних, граматичних та семантичних закономірностей мови реципієнта. Так, у категорії та тематичній групі "назви професій" ми визначили 25 лексичних одиниць для позначення професій у різних сферах. Розглянемо деякі поширені терміни в сучасній польській мові: *банкiр* (*bankier*) – це власник або директор банку, або той, хто тримає банк в азартних іграх. *Бос* (*boss*) означає директора чи керуючого, а також може мати додаткові значення – такі, як 'хлопець з неймовірними ідеями', 'спортивно обдарована особа', 'старанний учень' чи 'людина, яка подобається всім'. *Бiзнесмен* (*businessmen*) використовується для позначення особи, що займається бізнесом (*Słownik języka polskiego PWN*).

Введення іншомовних термінів у польську мову відбувається фонетично та морфологічно. Фонетичне освоєння включає вимову, що призвела до трансформації англійських слів *business* і *man* у польські еквіваленти "biznes" і "men". Морфологічна адаптація виявилася у введенні суфіксів при відмінюванні, наприклад, утворення форми для жіночого роду шляхом додавання суфікса "-k" та закінчення "-a". Наприклад, *бiзнесвумен* (*businesswoman*) було фонетично адаптовано шляхом заміни частини "business" на "biznes", але морфологічно це слово залишилося незмінним. Така термінологія використовується для позначення жінки, яка займається власним бізнесом (*Słownik języka polskiego PWN*).

Зазначимо щодо лексеми *менеджер* (*menedzer*) – введення цього слова в польську мову також включало фонетичне адаптування, таке як транскрибування звуку та зміни суфіксів для відмінювання. Зокрема, утворені похідні варіації, такі як *менеджерка* для жіночого роду та *менеджерський* як прикметник-характеризатор. Семантично це слово визначає людину, відповідальну за управління підприємством або відділом (*Słownik języka polskiego PWN*).

У випадку зі словом *брокер* (*broker*) його морфологічне освоєння також відбулося через введення суфіксів при відмінюванні. Зазначає людину, яка виконує

посередницькі функції в різних сферах, таких як страхування чи торгівля (Słownik języka polskiego PWN).

Merchandiser – мерчендайзер, що походить від англійського "merchandiser", подібно до попередніх запозичень, залишився лексичною одиницею без фонетичних змін, зберігаючи написання, характерне для англійської мови. Це термін визначає професію особи, яка представляє торгівельну компанію в роздрібних мережах та відповідає за викладення товарів та налаштування супутнього обладнання (Słownik języka polskiego PWN).

Ekonomista – економіст, який походить від англійського "economist". У словнику зафіксовано два значення: 1) вчений, фахівець у галузі економічних наук; 2) прибічник економізму (політична історія). Це є прикладом фонетичної адаптації за допомогою заміни "econom" на "ekonom" та морфологічної адаптації через додавання закінчення "-a" або "-іст" (Słownik języka polskiego PWN).

Konsultant – консультант, що походить від англійського "consultant". У цьому випадку можна говорити про повне освоєння терміну в польській та українській мовах, де термін зберіг написання, хоча графічний вигляд змінився через заміну англійського "-с" на польське "-к" та морфологічної адаптації за допомогою зміни форм у відмінюванні. Серед похідних слів від іменника "konsultant" утворилися такі, як *konsultantka* для жіночого роду та *konsultowac* для дієслівного вживання (Słownik języka polskiego PWN).

Deweloper – девелопер, що походить від англійського "developer". Це фізична або юридична особа, яка займається будівництвом нерухомості для фінансової вигоди. Фонетично термін було адаптовано шляхом заміни англійського "-v" на польське "-w", а морфологічно – шляхом зміни форм у відмінюванні. У словниках зафіксовано дві форми написання: англійське *developer* та польське *deweloper* (Słownik języka polskiego PWN).

2.3. Вплив неологізації на динаміку галузевих сфер словникового складу польської мови

Неологізація, як процес створення нових слів або вживання слів з інших мов, є важливим аспектом лексичної еволюції будь-якої мови. У випадку польської мови, неологізація взяла на себе значущу роль у формуванні та розширенні словникового складу. Неологізація означає введення нових слів або нового значення існуючих слів в лексикон мови. Вона може відбуватися через різні канали, такі як творення нових лексем, зміна семантики чи запозичення з інших мов.

Важливим є розрізнення між формальною та інноваційною неологізацією. Перша пов'язана зі змінами форми слів (наприклад, вживання нових суфіксів), а друга – з новими концепціями та явищами.

У зв'язку із зростанням технологічного прогресу та глобалізацією, польська мова активно вживає неологізми, особливо у сферах ІТ, науки та бізнесу. Наприклад, терміни *smartfon*, *blog*, *startup* та інші стали повсякденними вживанням. Ці нові слова відображають сучасні реалії та виражають нові поняття, які стають частиною культурного контексту, що фіксує сучасний електронний словник польської мови (Słownik języka polskiego PWN).

Неологізми в сучасній польській мові використовуються в різних сферах суспільного життя. За результатами аналізу сучасних словників польської мови виділено найбільш поширені сфери:

1) Інформаційні технології (ІТ): сфера ІТ є однією з найактивніших у породженні неологізмів. Специфічна лексика, пов'язана з програмуванням, штучним інтелектом, кібербезпекою та іншими аспектами ІТ, постійно поповнює словник, наприклад: *smartfon* (смартфон), *blog* (блог), *internet* (інтернет), *internetowy* (інтернетний), *hashtag* (хештег), *szuczna inteligencja* (штучний інтелект), *cyberprzestepczosc* (кіберзлочинність) (Polański, 2007);

2) Медіа та засоби масової інформації. Тут неологізми виникають через розвиток медіа та нових форм комунікації. Терміни, пов'язані з соціальними мережами, стрімінговими платформами та іншими медійними новаціями, стають

невід'ємною частиною мови, наприклад: *bloger* (блогер), *influencer* (впливовий блогер), *hejt* (цькування) (Polański, 2007);

3) Наука, політика, економіка та екологія: у зв'язку з постійним розвитком науки з'являються нові терміни для визначення відкриттів, концепцій та наукових напрямків, наприклад: *globalizacja* (глобалізація), *kryzys finansowy* (фінансова криза), *Unia Europejska* (Європейський Союз), *bionika* (біоніка), *ekologia* (екологія) (Polański, 2007);

4) Соціокультурні трансформації: зміни в суспільстві, нові соціокультурні реалії, моди, тенденції, кулінарія також відображаються у мові через створення нових слів та виразів, наприклад: *bezglutenowy* (безглютенові), *wegetariański* (вегетаріанський), *selfie* (селфі), *meme* (мем) (Polański, 2007).

Ці приклади дають побіжне уявлення про те, яких тематичних груп та у яких сферах ужитку виникають неологізми сучасної польської мови. Вони й сьогодні з'являються та зникають, їхня кількість і поширеність постійно змінюється, що є цікавою перспективою подальшого дослідження динаміки неологізації польської мови, зокрема у порівнянні із української як близькоспорідненою.

Висновки до розділу II

В результаті дослідження векторів сучасної динаміки та актуальних способів творення неологізмів, зокрема запозичень англіцизмів, у польській мові, їхнього походження та різних сфер ужитку, розподілу на продуктивні тематичні групи можна зробити висновки про розповсюдженість процесів фонетичної, граматичної та семантичної адаптації іншомовних слів у польській мові. Вкотре засвідчуємо, що вивчення процесу неологізації дозволяє отримати уявлення не лише про сучасний лексичний склад мови, а й про лінгвосоціокультурний розвиток польської мови.

ВИСНОВКИ

У даному дослідженні поняття "неологізм" визначено як нові слова і вислови, що виникають під впливом технологічного розвитку, глобалізації та соціокультурних змін у суспільстві, слугують для відображення нових або трансформованих реалій сучасного світу та продуктивно розширюють лексичний запас. Функції неологізмів різноманітні: розширення лексичного складу мови та стимулювання мовного розвитку (лексикально-об'ємна і прагматично-стимулююча), "ввімкнення" нових мовних можливостей для відкритості картини світу мовця новим ідеям та поняттям (відкритість, прозорість), зсуви в усвідомленні та переосмисленні реальності, інтенсифікація асоціацій та перегляд оточуючого світу мовцями (когнітивно-інтенсифікуюча), допомога у комунікуванні та зміна у способі спілкування, зацікавлення комунікантів у спілкуванні (оперативно-комунікативна, мотивуюча функція, подібна до злагодженої роботи команди, націленої на швидкий успіх), утворення нових термінів і понять (номінативна), точне, лаконічне відображення саме сучасного, можливо й тимчасового, стану речей (уточнююча, термінізуюча і актуалізуюча), неологізми дозволяють уникнути вживання складних та довгих описових конструкцій, замінюючи їх компактними новотворами (функція спрощення), надання мові експресивності, виразності (експресивно-емоційна), творчості (креативна), адаптивності (адаптивна) та гнучкості, унікальності (індивідуалізуюча).

У нашій роботі було проаналізовано вектори актуальної динаміки процесу неологізації в сучасній польській мові і виявлено, що високопродуктивна частина нових слів вводиться через запозичення з інших мов, особливо з англійської, внаслідок глобалізації, комп'ютеризації, технізації та активної міжнародної взаємодії; продуктивна частина неологізмів виникає внаслідок дії національних словотвірних (зокрема суфіксально-префіксальних) моделей, словоскладання, скорочення, аббревіації, лексико-граматичних моделей термінотворення, метафорично-метонімічних переосмислень, евфемізації, фемінізації, фонетичного адаптування; у меншому обсязі вводяться неологізми засобами калькування, актуалізацією застарілих слів та індивідуально-марковані okazionalizmi. Неологізми

активно включаються у синонімічні та полісемантичні ряди. Продуктивні тематичні групи неологізмів польської мови за результатами аналізу словників польської мови розподілено на технології бізнесу, наукові та технічні досягнення, прилади (девайси), назви професій, спорт, молодіжні субкультури чи підкультури, рекламну та медіапродукцію, терміни логістики, судочинства, екології, музичні терміни, предмети одягу, косметичну продукцію, кулінарні блюда.

Таке структурно-семантичне упорядкування неологізмів в межах польської національно-мовної картини світу дозволяє не лише розширити аналіз корпусу словникового складу сучасної польської мови, а й опрацювати лексико-граматичні моделі неологізації польської мови відповідно до шкали продуктивної-непродуктивної комунікативної активності та підтвердити наукове положення про багатовекторність напрямків актуальної динаміки неологізації в польській мові.

ADNOTACJA

Przedmiotem tego badania została wybrana dynamika procesu neologizacji w języku polskim. Celem badania jest językowa i socjokulturowa analiza jednostek leksykalnych, które demonstrują współczesną dynamikę procesu neologizacji w języku polskim.

W tej pracy koncepcja "neologizm" jest określona jako nowe słowa i wyrazy, które powstają pod wpływem postępu technologii, globalizacji, społeczno-kulturowych zmian we społeczeństwie, służą do przedstawienia nowej lub transformowanej rzeczywistości współczesnego świata oraz produktywnie rozszerzają zapas słowniczy. Wśród ich funkcji – rozszerzenie słownictwa oraz stymulacja rozwoju językowego (funkcja ekspansji i funkcja pragmatyczno-stymulacyjna), "aktywizacja" nowych możliwości językowych dla otwartości obrazu świata mówcy nowym ideom i koncepcjom (funkcja otwartości, przejrzystości), zmiany świadomości i przemyślenia rzeczywistości, intensyfikacja skojarzeń i rewizja otaczającego świata przez użytkowników (funkcja skojarzeniowa, wzmacniająca funkcje poznawcze), pomoc w komunikacji oraz zmiana sposobu komunikacji, zachęcanie mówców do komunikatu (funkcja operacyjno-komunikacyjna i motywacyjna, podobna do zharmonizowanej pracy drużyny, nastawionej na sukces), tworzenie nowych terminów i pojęć (nominacyjna i terminotwórcza funkcja), dokładne, lakoniczne przedstawienie aktualnej, lecz może być tymczasowej, sytuacji (funkcja precyzująca, terminująca i aktualizująca), unikanie użycia skomplikowanych i długich wyrazów, zmieniając je na kompaktne nowe jednostki (funkcja uproszczenia i wydajności), udzielenie językowi ekspresywności i wyrazności (funkcja ekspresyjno-emocjonalna), twórczości (kreatywna), adaptacyjności (adapcyjna) i elastyczności, unikatowości (funkcja indywidualizująca).

W tej pracy było przeanalizowano wektory aktualnej dynamiki procesu neologizacji we współczesnym języku polskim i okazało się, że wysokoprodukcyjna część nowych słów wprowadza się poprzez zapożyczenia z innych języków obcych, zwłaszcza z angielskiego, w wyniku globalizacji, komputeryzacji, technizacji oraz aktywnej współpracy międzynarodowej; produktywna część neologizmów wynika z powodu działania narodowych słowotwórczych (głównie prefiksowo-syfixowych) modeli,

derywacji, skrotów, abrewiacji, leksykalnych i gramatycznych modeli terminotworzenia, reinterpretacji metaforycznych i metonimicznych, eufemizacji, feminizacji, dostosowania fonetycznego; u mniejszym zakresie neologizmy tworzą się z pomocą środków kalkowania, aktualizacji przestarzałych słów oraz indywidualnym naznaczeniem okazjonalizmami. Neologizmy aktywnie wchodzą w szeregi synonimiczne i polysemantyczne. Produktywne tematyczne grupy neologizmów języka polskiego według badań współczesnych słowników języka polskiego podzielono na technologie biznesu, naukowe i techniczne osiągnięcia, urządzenie, nazwy zawodów, sport, subkultury młodzieżowe, reklama i inne produkty medialne, terminy logistyczne, postępowania sądowe, ekologię, pojęcia muzyczne, przedmioty odzieżowe, kosmetyki, dania kulinarne. Takie strukturalno-semantyczne ułożenie neologizmów w ramach polskiego narodowo-językowego obrazu świata pozwala nie tylko na rozszerzenie analizy korpusu słownikowego układu współczesnego języka polskiego, ale również na opracowanie leksyko-gramatycznej modelu neologizacji języka polskiego zgodnie ze skalą produktywnej/nieproduktywnej aktywności komunikatowej i potwierdzenie stanowiska naukowego o wielowektorowości kierunków aktualnej dynamiki neologizacji w języku polskim.

Słowa kluczowe: neologizm, dynamika, sposoby tworzenia neologizmów, grupy tematyczne, narodowo-językowy obraz świata.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адах Н. А. (2009). *Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика*. [Автореф. дис. канд. філол. наук, Рівненський державний національний університет]. ENPUIR.
<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/76>
2. Брайко Ю., & Радецька С. (2022). Неологізми у текстах публіцистичного стилю. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 48/3, 17-19.
http://www.apnh-journal.in.ua/archive/48_2022/part_3/3.pdf
3. Бутрин, О. (2023). До питання про статус неологізму в сучасній польській мові. *Актуальні питання сучасної філології і журналістики : матеріали Всеукраїнської студентської наукової інтернет-конференції (с.43-49)*, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.
URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30005/1/6_Bytrun.pdf
4. Зацний Ю. А., Єнікеєва С. М., & Клименко О. Л. (2013). *Основи неології та проблеми перекладу неологізмів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Запорізький національний університет.
5. Колесник А. О., & Белікова О.Ф. (2010). Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 1, 719-727.
6. Колоїз Ж. В. (2008). Основні підходи до визначення лінгвістичного статусу неологізму. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Філологічні студії*, 1, 27-36.
7. Кравчук А. (2017). *Лексикологія і культура польської мови. В 2-х томах*. Інкос.
8. Новохатська Н. В., & Білоус Н. П. (2017). Способи творення та особливості функціонування неологізмів 2015-2017 років. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*, 1(64), 60-63.
9. Плющ М. Я. (2006). Сучасна українська літературна мова. *Вісник Сумського державного університету*, 11(95), 106-110.

10. Рибка Ю. Р. (2021). Феномен неологізмів як джерела збагачення мови. У І.П. Задорожня (Ред.) *Мова, освіта, наука в контексті міжкультурної комунікації: матеріали II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (с.140-142), Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

11. Сербенська О.А., & Волощак М.Й. (2001). *Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей*. Просвіта.

12. Селіванова О.О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Довкілля-К.

13. Третьякова К. В. (2019). Функціонально-прагматична місія неологізмів у мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 42/1, 156-159.

14. Федорко, О.О. (2010). Особливості перекладу неологізмів у військовому дискурсі. У С.О. Швачко, І.К. Кобякова (Ред.), *Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (с. 79-81), Сумський державний університет.

15. Чернявська І. В. (2020). Особливості неологізації англійськомовного медійного політичного дискурсу. *Молодий вчений*, 11 (87), 505-507.

URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19938/1/MON_140-142.pdf

16. Bąba S., & Liberek J. (2002). *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

17. Grzegorzczkowska R. (1984). *Zarys słowotwórstwa. Słowotwórstwo opisowe*. Państwowy Instytut Wydawniczy.

18. Manczak-Wohlfeld, E. (1995). *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*. Universitas,

19. Markowski A. (2005). *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN.

20. Masojć I. (2015). *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Słowotwórstwo rzeczowników*. Litewski Uniwersytet Edukologiczny.

21. Polański E. (2007). *Wielki słownik języka polskiego*. Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.

URL:<https://filg.uj.edu.pl/documents/41616/4333145/12508-Manczak-Wohlfeld.pdf>

22. Słownik języka polskiego PWN. URL.: <https://sjp.pwn.pl/> / Słownik języka polskiego. (2023). *WN PWN SA*. Retrieved from <https://sjp.pwn.pl/>.

23. Najnowsze słownictwo polskie // <https://www.nowewyrazy.uw.edu.pl/szukaj>

24. Archaizmy i neologizmy //

<https://www.youtube.com/watch?v=90eeb331Wxo&t=10s>